

zno poglavlje autorica završava s potpoglavljem u kojem predstavlja onodobnu prehranu. Uz samu analizu srednjovjekovne percepcije hrane, Tonija Andrić je podjednako lijepo analizirala i načine pripreme hrane i pića te posuđe i pribor za jelo.

Život u srednjovjekovnom Splitu. Svakodnevica obrtnika u 14. i 15. stoljeću autorice Tonije Andrić izvrsna je knjiga nastala kao plod višegodišnjeg rada na bilježničkoj građi pod mentorstvom Irene Benyovsky Latin. Metodološki precizna i pregledna, ova knjiga, uz nezaobilaznu vrijednost za znanstvenu publiku možda predstavlja i prvi veliki sveučilišni udžbenik za povijest svakodnevice urbanih nižih slojeva, čije će korištenje svakako znatno unaprijediti i obogatiti studentske poglede na proučavanje povijesti.

Goran Budeč

Emir O. Filipović, *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386–1463)*, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2019., 556 str.

Knjiga dr. sc. Emira O. Filipovića, *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386–1463)*, predstavlja djelomično dopunjenu doktorsku disertaciju koja je obranjena na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 2014. Akademsko polazište obrane, prošavši kroz plodnu diskusiju, uspješno je izvršeno, izrečene su pohvale i preporuke za objavljivanje. Meritorna procjena je bila jednoglasna da delegirani tematski okvir i njegova realizacija predstavljaju hvalevrijedan rezultat, zavidnu elaboraciju, dobru znanstvenu osnovu i u konačnici, predviđalo se da će uspješno popuniti prazninu pred kojom dugo vremena stoji historiografija.

Tematski okvir osjetljivih i kompleksnih međususedskih odnosa u bosansko-osmanskom primjeru već u startu podrazumijeva dugotrajniju istraživačku analizu, pokretanje šireg mehanizma izvorne podloge i slojevitih naslaga historiografskih postavki kojima se ideologija gradila, branila, naslađivala i poigravala od 19. stoljeća do danas. U tom tematskom pravcu prizor raznolikih ćirilicnih, latinskih i talijanskih vrela je obujan, ali postaje dodatno otežan kada progovara samo iskričavim fragmentima i zahtijeva dodatnu pažnju koju rijetki istraživači imaju. Manjak relevantnih narativnih vrela ostavlja malo manevarskog prostora za rekonstrukciju teme. Takvom polazištu Emir O. Filipović suprotstavio je akribičnost i strpljivost ispravno se nadajući, a prikazanim i uspijevajući izvući maksimum iz prikupljene građe i ogromne literature. Da bi započeo raspravu autor se našao pred dvostrukim zadacima upoznavanja suštine i temeljnih značajki povijesti dvije zemlje, a kada ih je otvorio shvatio je da se nalazi u velikom središtu, odnosno, da je povijest bosansko-osmanskih odnosa zapravo povijest odnosa ondašnjih političkih sila kojima se čitava kršćanska Europa predstavljala, s jedne i Osmansko Carstvo u narastanju, s druge strane. To saznanje, kojim se dobivena tema, kao mikro-odnos u zadatku pretvorio u praćenje općih kretanja, zahtijevalo je širenje polaznih osnova i konceptualizaciju promatranja konteksta bosanske povijesti i domena bosanskog učinka u širim okvirima, posebno u ogledalu onih prostora koji su prolazili istu sudbinu kao i Bosna. Ogroman je to posao koji autora nije uplašio. Autor je u tom pravcu imao ispravnu znanstvenu orijentaciju, jasnu viziju i dovoljno snage da predoči sintetski okvir kojim je teška domaća zadaća uspješno postavljena. Na mjestu na kojem je odredio konkretne ciljeve u bosansko-osmanskim odnosima opredijelio se za definiranje vojnopolitičkog segmenta kojim se predstavila i suština tadašnjih odnosa Europe s Osmanskim Carstvom.

Praćenje teme podrazumijeva osamdesetak godina konkretnog i zacrtanog okvira međusobnih odnosa, ali autorova prezentacija, postavljena kroz osam osnovnih cjelina, u svojoj širini, prethistoriji koja je sastavnicom općeg odnosa Europe i Osmanlija, kronološki prati mjesto i ulogu dvaju faktora kroz povijest čitavog razvijenog srednjega vijeka. Iscrpni prikazi izrastanja i kretanja osmanske sile prema rastresito postavljenom feudalnom Zapadu pokazuju autorov detaljni prolaz kroz mnogobrojne i raznovrsne izvore i naraslu literaturnu podlogu. Opći kontekst je konstelacija koja određuje i parametre konkretnih dodira. Nekad je Bosna u žarištu, epicentar je narativa o osmanskom prodoru i prisustvu, a ponekad je u zakutku istog, ali pod istim naglaskom u Bosni i pod temeljnom pažnjom autora koji jednakom mjerom prati svaku situaciju. Usputni kontakti imaju smisao, dobivaju kontekst i postaju jasniji. Autor se prilično potrudio da to ne budu suhoparna nabranja, već elaborirana praćenja konkretnih i općih događanja. Brojni su pojedinci kao faktori domaćeg, regionalnog i općeg događanja našli svoje obrise na tom mjestu. Njihovo smiještanje je osmišljena vizura izvorne postavke, a najistaknutiji vladari i velmože dodatno i s osobnim i karakternim osobinama. Silne su epizode konkretnih kretanja koje pratimo složene u mozaiku opće slike, a čije prezentiranje zahtijeva detaljnije iščitavanje i veliki prostor za prezentaciju.

Pažljivim odabirom suštine upoznajemo se s historijom i historiografijom različitih sredina i zemalja dok ne kročimo na bosanske povijesne prostore. Izabrana poglavlja mogu biti pojedinačni sintetski vodiči kroz autorove napore. Istaknutim se čine događanja do 1391., do kada su se oba razmatrana faktora upoznala u potpunosti sa svim manama i vrlinama, ali se nisu uspjeli ni odbaciti ni prilagoditi. Od vremena pojave Osmanlija na bosanskim granicama 1386. bilo je jasno da oni tu žele trajnije ostati. Prijelomna događanja u međusobnoj komunikaciji pripadaju sredini drugog desetljeća 15. stoljeća kada Bosna postaje poprište općeg sukoba kršćanskog Zapada s Osmanlijama i kada rezultat toga sudara konačno definira Bosnu osmanskom interesnom sferom. A onda je put prema padu Bosne svojevrsna trakavica koja se završava rezom 1463. godine. Prednosti Osmanske države nad Bosnom bile su očite. Osmanski osvajački koncept, vojnopolitička taktika kraćih i dužih, užih i širih vojnih operacija, političkih pritisaka, zaštite pojedine vlastele i ovladavanje bosanskim resursima imala je jasne pojavnosti sistematskog podrivanja protivničkog prostora. Autor je primjereno istaknuo da se radi o kombiniranim metodama. Na kraju slijedi konačno osvajanje poput branja čuvane i uzgojene zrele jabuke. Agonija nije bila uobičajena. Definira je dugotrajnost. Jak pritisak s elementima upada i razaranja, pa periodi mira, predaha i iščekivanja do narednih nasrtaja. Bosanski slučaj je jedinstven primjer u dotadašnjem odnosu kršćanskog Zapada i Osmanlija. Otpor je trajao i potrajao. Autor pronalazi elemente te opstojnosti u solidno postavljenim temeljima bosanske države i društva te konstatira da je Osmanlijama trebalo dugo vremena da razbiju jedinstvo vladara i vlastele u zaštiti izgrađenih i održavanih feudalnih sloboda. Bosanska epizoda postala je i posljednji primjer tadašnje zapadnjačke neučinkovitosti. U tako postavljenoj poziciji posljednjeg bosanskog kralja nije se ni moglo spasiti pa sav kasniji literaturni angažman i vapaj prije su besmisleno traženje izgovora nego realna konstatacija. Odnos Bosanskog Kraljevstva i Osmanskog Carstva doživio je vrhunac padom srednjovjekovne bosanske države 1463. U historiji Bosne i Hercegovine, riječima autora: "bio je to početak drame nedovršenog suvereniteta koja traje sve do danas". Odnosno: "Nikada se poslije osmanskog osvojenja Bosna više nije definitivno i trajno uspjela etablirati kao samostalna država i riješiti se okova stranog protektorata".

Prošavši linijom odnosa Bosanskog Kraljevstva i Osmanskog Carstva autor je dodirnuo brojna pitanja povijesti 14. i 15. stoljeća ispoljavajući se potrebnom dubinom i okvirima kojima se relevantnost teme odražava. Višak informacija autoru nije potreban, a stroga kontrola izlaganja je opća karakteristika cjeline njegova teksta. U tehničkom smislu knjiga je primjerena. Uvršteni slikovni prilozi su učinkoviti dodaci tekstu. Knjiga je opskrbljena preglednim dodacima koji ga delegiraju stručnim postavljanjem, pregledima korištenih izvora i literature i korisnim registrima imena i mjesta.

Opće karakteristike autorova prinosa predstavljene su stručnom kompetentnošću u osmišljavanju sintetskog izraza, razumijevanju izvora različitih provenijencija i adekvatnim kritičkim odnosom prema pozitivnim i negativnim stavovima u dosadašnjoj literaturi. Ostvarena kontrola nad tekstem ukazuje na ozbiljnost u radu i želju da se prezentirano kao odmjerena definicija nađe u budućem optičaju historiografskih promišljanja. Autorov stil izražavanja je precizan, pitak i milozvučan, bogatog rječnika i jasne kontrole predstavljenih informacija i izvršenih elaboracija. Pored struke koja će dobiti novu sintezu i koja će se oslanjati na njene vrijednosti, u javnom obliku knjiga će naći svoje mjesto i pred širom čitalačkom publikom. Razloga je više za čitalački interes jer nalazimo se pred originalnim djelom znanosti koje pripada najznačajnijim ostvarenjima medievistike u Bosni i Hercegovini učinjenim u posljednje vrijeme. Stručna razina prezentacije, snažan istraživački napor, pedantan odnos prema izvorima i literaturi i iskazana pristojnost prema kontekstu javnih i historiografskih razmatranja i ostvarena saznanja kojima se obogaćuje historiografija omogućuje da se ova knjiga u potpunosti delegira pozitivnim stvaralačkim ostvarenjem i toplo preporuči struci i široj čitalačkoj publici.

Esad Kurtović

Goran Bilogrivić – Kosana Jovanović – Robert Kurelić – Barbara Španjol-Pandelo, *Ceremonije i ceremonijalna komunikacija*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka 2019., 107 str.

Ceremonije i ceremonijalna komunikacija sveučilišni je priručnik nastao 2019. kao rezultat istoimenog projekta financiranog od strane Sveučilišta u Rijeci u sklopu UNIRI Inicijalnih potpora za mlade istraživače. Priručnik prikazuje nastanak i razvitak ceremonija i ceremonijalne komunikacije te važnost koje su navedene pojavnosti ostvarivale u srednjovjekovnom i ranonovovjekovnom razdoblju. Članovi istraživačkog tima koji su ujedno i autori priručnika su doc. dr. sc. Kosana Jovanović, voditeljica projekta, doc. dr. sc. Barbara Španjol-Pandelo, doc. dr. sc. Goran Bilogrivić te doc. dr. sc. Robert Kurelić.

Znanstveni se priručnik sastoji od uvodnog dijela te četiri glavna poglavlja u kojima se svaki autor bavi nekim specifičnim segmentom sukladnim području interesa vezanim za glavnu temu, a svako poglavlje završava izabranim izvorima i literaturom koju su autori koristili. Voditeljica projekta, doc. dr. sc. Kosana Jovanović, u uvodnom dijelu (5-13) upoznaje čitatelje sa svrhom istraživanja, istraživačkim postupcima, pojmovima ceremonija i rituala, pojavnostima koje se vežu za istraživanja kao što su pokrštavanje vladara, krunidba i ceremonije ustoličenja, pogrebni ceremonijali i popratni rituali, svečani ulasci vladara u grado-